

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

«Закон про дрова», або як побачити за дровами ліс?

Аналіз законопроекту №9665

МБО «Екологія-Право-Людина» щодо законопроекту 9665 («Закону про дрова»), або як побачити за дровами ліс

Останні кілька днів засоби масової інформації і соціальні мережі буквально вибухнули повідомленнями про те, що в Україні зберігання дров без документів потягне кримінальну відповідальність.

На превеликий жаль, законопроект, який мав на меті запобігти незаконним вирубкам українських лісів і забезпеченню невідворотності покарання крадіїв лісу, став подвійною жертвою:

- по-перше, жертвою низької культури нормотворчості окремих народних депутатів;
- по-друге, жертвою цілеспрямованої кампанії дискредитації, яка фактично призвела до відмови Президента від його підписання.

Для того, щоб розібратися, що нового пропонує законопроект, ми провели аналіз його сильних і слабких сторін, а також окреслили окремі рішення для усунення недоліків.

Отже, основною метою цього законопроекту було:

1. Посилити відповідальність за незаконні рубку лісу.
2. Удосконалити законодавство з метою забезпечити невідворотність покарання для осіб, що перевозять і переробляють крадену деревину через запровадження відповідальності за перевезення, зберігання, збут дерев, чагарників і деревини (адміністративну і кримінальну), а також чітко визначити межу між складами адміністративного і кримінального правопорушення);
3. Запровадити у Кодекс України про адміністративні правопорушення поняття «самовільне лісове користування», запровадити та посилення адміністративної відповідальності за окремі його види.
4. Посилення кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу загальнонебезпечним способом.

Що закладено у пропонований законопроект:

1. Збільшення розміру штрафів за незаконну рубку лісу (зараз він становить від 510 грн. до 1020 грн. для фізичних осіб, мав би стати від 3400 до 8500 грн. Для посадових осіб розмір штрафів мав би збільшитись із сьогоднішніх 2550 грн. – 5100 грн. до 5100 – 10200 грн.). У разі вчинення особою такого правопорушення повторно, розмір штрафу для фізичних осіб зросте з нинішніх 1120 – 1530 грн. до 8500 – 11900 грн. Для посадови осіб за повторне правопорушення розмір штрафу залишено без змін 11200 – 15300 грн.
2. КУпАП доповнено статтею 65-2, в якій йдеться про перевезення, зберігання, збут дерев, чагарників або деревини без документів, що підтверджують законність їх походження, або з підробленими документами, документами одержаними незаконно або такими, що містять неправдиві відомості. За цей вид правопорушення запропоновано запровадити штраф, що на сьогодні мав би становити для громадян 510 – 1020 грн (1260 – 1530 грн. у разі повторного протягом року вчинення правопорушення), а для посадових осіб 3400 – 5100 грн. (12000 – 15300 грн у разі повторного протягом року вчинення такого правопорушення). Ідея цієї норми – притягати до відповідального тих, хто

допомагає здійснювати крадіжки лісу, а також забезпечує її перевезення і переховування. Недоліком цієї статті є відсутність визначення нижньої межі, з якої настає відповідальність. Зокрема, норма дозволяє притягнути особу до відповідальності, навіть якщо ви винесли з лісу палик, який використовуєте у якості ціпка для пересування по лісу. Крім того, складно собі уявити, яким чином можна організувати видачу документів, наприклад, на деревину у вигляді однієї соснової гілки. Не вирішено й питання документального підтвердження походження деревини, дров, якщо вони походять не з державних або комунальних лісів, а також деревини/дров, заготовлених на ділянках, що належать особам на праві приватної власності. Крім того, сам підхід до закріплення відповідальності за відсутність документів на будь-які (не промислові) об'єми деревини у фізичних осіб виглядає хибним.

3. Стаття 70 КУпАП на сьогодні встановлює відповідальність за смовільне (тобто без дозволу) сінокосіння і пасіння худоби в лісах і на землях державного лісового фонду не вкритих лісом, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід і т. ін. на ділянках, де це заборонено або допускається тільки за лісовими квитками, а також відповідальність за збирання дикорослих плодів, горіхів, ягід і т. ін. з порушенням установлених строків їх збирання (штраф 17-51 грн. для громадян і 51-119 грн. для посадових осіб).

Натомість, нова редакція норми пропонується у такому вигляді:

Самовільне здійснення побічних лісових користувань у лісах і на землях лісгосподарського призначення, на ділянках, де це заборонено або допускається тільки за лісовими квитками, а також порушення строків здійснення побічних лісових користувань. За таке порушення передбачається штраф для громадян у розмірі 425 – 850 грн. і 1700 – 5100 грн для посадових осіб.

В контексті пропонованого нововведення варто відмітити, що відповідно до статті 73 Лісового кодексу України, до побічних лісових користувань належать: заготівля сіна, випасання худоби, розміщення пасік, заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин, збирання лісової підстилки, заготівля очерету. Побічне лісове користування належить до спеціального використання лісових ресурсів. Натомість збір громадянами для власного споживання дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, горіхів, грибів тощо у межах встановлених норм не належить до спеціального використання лісових ресурсів, а є загальним використанням лісових ресурсів (стаття 66 Лісового кодексу України) і тому положення запропонованої редакції статті 70 на такі види природокористування не будуть поширюватись.

Що стосується змін до Кримінального кодексу України, то тут теж чимало нового.

1. Пропонується нова редакція статті 245 Кримінального кодексу України. У діючій редакції вона називається «Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу». Діюча редакція передбачає кримінальну відповідальність за знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, вздовж залізниць, а також стерні, сухих дикоростучих трав, рослинності або її залишків на землях сільськогосподарського призначення вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом, яке карається штрафом від п'яти тисяч чотирьохсот до дев'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тут і надалі НМДГ) (тобто 91800 - 153 000 грн) або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Основна проблема цієї норми полягала у тому, що настання такої відповідальності не було прив'язано ні до розміру завданої шкоди, ні до будь-яких натуральних показників, котрі визначали б межу, за якою знищення тої ж таки стерні повинно вважатися злочином. Крім того, уже багато років в Україні вчені говорять про корисність використання вогню для підтримки окремих екосистем, зниження пожежної небезпеки тощо. На сьогодні ж такі, корисні на думку вчених, дії можуть стати підставою для притягнення до кримінальної відповідальності.

Кваліфікований склад цього злочину включає ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людей, масову загибель тварин або інші тяжкі наслідки і караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Законопроект пропонує оновлену редакцію цієї статті за назвою – «Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу загальнонебезпечним способом».

Склад злочину полягатиме у знищення або пошкодження лісу, зелених насаджень, стерні, луків, пасовищ, ділянок із степовою, водно-болотною чи іншою рослинністю вогнем або іншим загальнонебезпечним способом. Пропонована санкція – штраф (на сьогодні 51000 грн. – 85000 грн.), або виправні роботи на строк до одного року.

По суті, законодавець пропонує пом'якшення відповідальності через зменшення розміру штрафу, відмовляється від обмеження чи позбавлення волі на користь виправних робіт.

Такі зміни, з одного боку, виглядають логічними з погляду суспільної безпеки діяння (відмежованого від кваліфікованого складу правопорушення), але з іншого законодавець знову таки не пропонує прив'язки кваліфікації діяння як злочинного ні до розміру завданої шкоди, ні до будь-яких натуральних показників, котрі визначали б межу, за якою знищення рослинності загальнонебезпечним способом вважатися злочином. Крім того, немає чіткого визначення, які саме способи можуть вважатися загальнонебезпечними. І далі не визначено, чи можна організувати корисні для природи пали, щоб вони не вважалися злочином.

Також пропонованою редакцією статті визначено два кваліфікованих склади злочину.

Перший прив'язаний до заподіяння істотної шкоди довкіллю (штраф від 91800 грн. до 153000 грн. або обмеження волі на строк від 2 до 5 років або позбавлення волі на той самий строк). Прогресивним є те, що стаття містить примітку, в якій визначено ознаку істотності шкоди (знищення лісу на площі понад 2 гектари або знищення рослинного покриву (в тому числі деревної та деревно-чагарникової рослинності), або торфовищ, що заподіяло шкоду довкіллю, загальний розмір якої перевищує п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (у 2024 році це 75700 грн.).

Другий прив'язаний до місця вчинення (об'єкти природно-заповідного фонду), до наслідків (загибелі людини, масової загибелі тварин або інших тяжких наслідків) і до часу вчинення (умови воєнного або надзвичайного стану) і передбачає у якості покарання позбавлення волі на строк від 3 до 8 років. У примітці 2 до статті також визначено, що під масовою загибеллю слід розуміти загибель тварин, яка спричинила шкоду тваринному світу, загальний розмір якої перевищує сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (станом на 2024 рік це 151400 грн.).

На нашу думку, виходячи із законодавчої логіки, доречніше було б у Кримінальному кодексі залишити тільки кваліфіковані склади злочину. Звичайний же ж, у тому вигляді, якому він є, - включити у якості адміністративного правопорушення до КУАП.

2. Зміни до статті 246 Кримінального кодексу України.

Чинна редакція статті 246 називається «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу».

Склад злочину включає діяльність у вигляді незаконної порубки дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що заподіяли істотну шкоду. Істотна шкода – шкода, яка у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (на сьогодні 30280 грн. і більше), або інша істотна шкода, завдана навколишньому природному середовищу в частині забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів. Якщо розмір першої визначено чітко, то щодо другої критерії істотності відсутні.

Покарання – штраф від тисячі до тисячі п'ятисот НДМГ ((17000 грн. – 25500 грн.) або пробаційний нагляд на строк до трьох років, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк.

Визначено і три види кваліфікованого складу цього злочину:

Повторні дії або здійснення злочину за попередньою змовою групою осіб (покарання - обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк).

Дії вчинені у заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах. Покарання штраф (25500 грн. – 34 000 грн.) або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавлення волі на той самий строк).

Дії, що спричинили тяжкі наслідки - розміром 60 і більше НМДГ (на сьогодні 90840 грн.); покарання - позбавлення волі на строк від п'яти до семи років).

У пропонованій редакції законопроекту окремі склади злочину виокремлено:

1. Стаття 246 передбачає відповідальність за незаконне вирубування, пошкодження або знищення дерев чи чагарників, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду (істотна шкода, якщо вона заподіяла матеріальні збитки – від 20 НМДГ і вище, на сьогодні – 30280 грн. і вище). Санкція – штраф (на сьогодні від 34000 грн. до 85000 грн., або обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк).

По суті, у новій редакції законодавець запропонував посилити кримінальну відповідальність за злочин шляхом підвищення розміру штрафів і виключення пробації як виду покарання за цей злочин при збереженому обмеженні та позбавленні волі.

Щодо кваліфікованого складу злочину, він виглядає таким чином:

- за повторне вчинення злочину або вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб передбачено новий вид покарання – штраф, якого немає у чинній редакції - від 5000 НМДГ до 10000 НМДГ (на сьогодні 85000 грн. – 170000 грн.) або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк.

- за ті самі дії, вчинені у парках скверах, історико-культурних заповідниках (цих об'єктів немає у чинній редакції статті) або в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, або в межах особливо захисних лісових ділянок – також передбачає один новий вид покарання, - штраф, якого немає у чинній редакції (5000 НМДГ до 10000 НМДГ, що на сьогодні складає від 85000 грн. до 170000 грн.) або обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк.

- ті ж дії, якщо вони спричинили тяжкі наслідки - караються штрафом від 15000 НМДГ до 25000 НМДГ (від 255000 грн. до 425000 грн.) або позбавленням волі на строк від

п'яти до семи років. Під тяжкими наслідками, якщо вони полягають у заподіянні матеріальних збитків, пропонується вважати наслідки, які у 60 і більше разів перевищують НМДГ (на сьогодні це 90840 грн. і більше).

Позитивною новелою, на нашу думку, є запровадження штрафу у якості покарання за цей злочин, розширення переліку територій, на які розповсюджується режим кримінально-правової відповідальності за рахунок парків, скверів і історико-культурних заповідників, підвищення штрафних санкцій. Проте позбавлення волі від 5 до 7 років у випадку заподіяння лише матеріальної шкоди у сумі від 90840 грн. виглядає занадто суворим покаранням, а тому варто було б відділити тяжкі наслідки як матеріальні збитки, за які передбачити покарання у вигляді штрафу і інші тяжкі наслідки, (наприклад, загибель людей, масова загибель тварин, знищення оселищ, заповідних об'єктів тощо), за які передбачити покарання у вигляді позбавлення волі.

2. Запропоновано додати статтю 246-1: «Незаконне перевезення, зберігання, збут дерев, чагарників або деревини», якою передбачено такі склади злочину:

- Перевезення, зберігання, збут дерев, чагарників або деревини без документів, що підтверджують законність їх походження, або з такими документами, які підроблено, одержано незаконним шляхом або які містять завідомо неправдиві відомості, вчинені у значному розмірі, караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч НМДГ (на сьогодні 34000 грн. – 51000 грн.) або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Значний розмір у цій статті – понад 20 НМДГ (на сьогодні – більше 30280 грн.).

і кваліфіковані склади:

- Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або вчинені у великому розмірі, – що передбачають штраф від десяти тисяч до двадцяти п'яти тисяч НМДГ (170000 грн. - 425000 грн.) або позбавлення волі на строк від п'яти до семи років. Великий розмір – більше 60 НМДГ (на сьогодні – більше 90840 грн.).

Хоча ціль запровадження цих норм є правильною (запобігання злочинам і запровадження покарання за зазначені незаконні дії щодо дерев, чагарників, деревини), існує ряд моментів, котрий протирічить принципам кримінальної відповідальності (покарання за перевезення і зберігання деревини, що не є предметом спеціального регулювання згідно законодавства України), неврегульованість питань, пов'язаних з визначенням відповідальності за підробку документів.

Для вдосконалення пропонованих норм пропонуємо:

- Попередньо врегулювати питання підтвердження походження дерев, чагарників або деревини;
- Розв'язати питання відокремлення дерев, чагарників та деревини, які були заготовлені до моменту набуття чинності відповідною нормою;
- Змінити підхід до визначення межі настання кримінальної відповідальності, визначивши значний і великий розміри не у грошових, а у натуральних показниках (наприклад, у кубічних метрах, кількості хлестів тощо).
- Виокремити питання підробки документів, одержання їх незаконним шляхом або внесення у документи завідомо неправдивих відомостей як окремого виду злочину.